

Prace Filologiczne 2023 (78): 181–198

ISSN 0138-0567; e-ISSN 2720-5037

Copyright © by Karolina Lisczyk, 2023

Creative Commons: Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-

-Bez utworów zależnych 3.0 PL (CC BY-NC-ND 3.0 PL)

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/pl/>

<https://doi.org/10.32798/pf.958>

KAROLINA LISZYK

Uniwersytet Śląski w Katowicach

e-mail: karolina.lisczyk@us.edu.pl

<https://orcid.org/0000-0002-8741-1595>

UŻYCIE RZECZOWNIKA *DEPRAWACJA* JAKO ŹRÓDŁO WIEDZY O PROBLEMACH DOTYCZĄCYCH MORALNOŚCI

THE USE OF THE NOUN *DEPRAWACJA* ['DEPRIVITY'] AS A SOURCE
OF KNOWLEDGE ABOUT MORAL ISSUES

ABSTRACT: The article aims at indicating the topics to which the noun *deprawacja* ['depravity'] has referred in Polish over the last century. The study covered material excerpted from four corpora of the Polish language from the period 1919–2021, additionally divided into four shorter time intervals. Data analysis shows the actions that are widely discussed and negatively assessed due to their possible effect: violation of socially accepted moral norms. The research leads to conclusions about the changes in the scope of the noun *deprawacja* over the last hundred years. There is a visible increase in topics related to sexuality, a decrease in the percentage of contexts related to crime or ideological depravity, and a comparable level of statements related to general ethical problems.

KEYWORDS: *deprawacja* ['depravity'], semantics, axiolinguistics, corpus research

Wypowiedzi zawierające słownictwo nacechowane aksjologicznie to zawsze interesujący materiał poznawczy – pozwala on bowiem przyjrzeć się systemowi wartości i antywartości użytkowników języka określonej epoki. Przedmiot moich badań prezentowanych w artykule stanowi rzeczownik *deprawacja*. Nie

należy on do podstawowego zasobu leksykalnego polszczyzny¹, bywa kwalifikowany w słownikach jako *książkowy*, a jednak w ostatnim dziesięcioleciu stosunkowo często pojawiał się w mediach jako wykładnik negatywnej oceny czyjegós postępowania. Rzeczownik ten jest o tyle ciekawy, że jego znaczenie odnosi się do moralności i norm etycznych, a to złożone pojęcia, wielowymiarowe, trudne do zdefiniowania. Zakładam więc, że prześledzenie zdań z rzeczownikiem *deprawacja*, pochodzących z okresu 1919–2021, pozwoli wyodrębnić grupy kontekstów, w których był on i jest najczęściej używany. Te z kolei nie tylko wskazują problemy, które w określonym czasie lub wraz z jego upływem uwydatniły się jako istotne aksjologicznie w polskim społeczeństwie, ale też ilustrują przemiany, jakie zaszły w ocenie moralnej pewnych działań.

Deprawacja – problemy definicyjne

Rzeczownik *deprawacja* pochodzi z łacińskiego *depravatio* oznaczającego ‘przewrotność, wypaczenie, zepsucie’ (Korpanty red. 2001, s. 517). Pierwsze poświadczenie tego zapożyczenia² odnaleźć można w anonimowej satyrze *Małpa – człowiek*, datowanej na 1715 r. W e-SXVII odnotowano hasło *deprawacja*, jednak nie podano jego znaczenia. W leksykonach rejestrujących słownictwo od połowy XIX w. rzeczownik *deprawacja* jest już definiowany, a objaśnienia formułowane są dość podobnie, najczęściej poprzez podanie serii bliskoznaczników³:

- SWil: ‘zepsucie obyczajów, rozpusta’
 SW: ‘zepsucie obyczajów, upadek moralności, demoralizacja’
 SIJP: ‘skażenie obyczajów, niemoralność, demoralizacja, zepsucie’
 SJPD: ‘demoralizacja, gorszenie; psucie, zepsucie obyczajów, usuwanie hamulców moralnych; deprawowanie, deprawowanie się, psucie się’
 ISJP: ‘Deprawacja to celowe działania prowadzące do odrzucenia przez kogoś wartości moralnych uznawanych przez niego i jego otoczenie. Także sytuacja będąca skutkiem takich działań.’

¹ W SGJP rzeczownik *deprawacja* zaliczony został do grupy 75 000 najczęstszych leksemów.

² Mirosław Bańko w odpowiedzi na pytanie skierowane do Poradni Językowej PWN zwraca uwagę, że łaciński czasownik *depravować* polszczyzna zapożyczyła najprawdopodobniej za pośrednictwem języka niemieckiego – por. niem. *depravieren* (<https://sjp.pwn.pl/poradnia/haslo/de-prawowac;11179.html>, dostęp: 18.02.2022).

³ Podane definicje stanowią wybór i nie obejmują wszystkich, jakie są dostępne w słownikach rejestrujących analizowany przeze mnie rzeczownik. Ich wykaz ma jedynie zilustrować strategię definicyjne przyjęte przez leksykografów w różnych okresach.

- USJP: *książk.* ‘sprowadzenie kogoś z uczciwej drogi, szerzenie zgorzenia; demoralizacja’
- WSJP: *książk.* ‘działanie powodujące, że ktoś przestaje przestrzegać norm moralnych i społecznych, które dotąd uznawał’⁴

Na podstawie dokonanego przeglądu można sądzić, że znaczenie rzeczownika *deprawacja* nie uległo na przestrzeni dwóch wieków istotnym przeobrażeniom – niemal każdorazowo w definicjach pojawiają się odniesienia do moralności: *demoralizacja, upadek moralności, niemoralność, usuwanie hamulców moralnych, odrzucenie wartości moralnych czy nieprzestrzeganie norm moralnych*. Dodatkowo uwzględniane są kryteria obyczajowe i społeczne, jednak również dość ogólnie, bez odniesień do konkretnych typów działań (wyjątkami są tu *rozpusta* i *sprowadzanie kogoś z uczciwej drogi*, wskazujące profil *deprawacji*). To dość znamienne w porównaniu z definicjami bliskoznacznego rzeczownika *demoralizacja*, w których część leksykografów wyszczególnia jej oznaki – np. w USJP: ‘proces odchodzenia od obowiązujących wartości moralnych przejawiający się wzrostem przestępczości, korupcją i rozluźnieniem dyscypliny; zepsucie’. Rzeczownik *deprawacja* ma więc dość szerokie znaczenie i dotyczy – najczęściej świadomych i intencjonalnych – naruszeń w zakresie norm moralnych, społecznych lub obyczajowych. Należy domyślać się, że wliczają się do nich również inne regulatory ludzkiego postępowania, jak choćby stanowiące o porządku społecznym reguły prawne, których ekspansja uznawana jest współcześnie za powód marginalizacji innych porządków normatywnych (Przesławski 2020, s. 231–232).

Wyszczególnienie zasad, których odrzucenie jest przejawem *deprawacji*, nie jest łatwym zadaniem z kilku powodów. Po pierwsze, reguły moralne (a do tych przede wszystkim odnoszona jest *deprawacja*) nie są formułowane w ten sam sposób: przyjmują postać zaleceń pozytywnych lub negatywnych, są abstrakcyjne lub przekazywane jako praktyczne wskazówki, przy tym choć często mają charakter niepisany, mogą skutkować konsekwencjami prawnymi (Mariański 2006, s. 302, 305; Machura 2011, s. 279). Normy to jednak nie tylko reguły zachowania, zawierające element powinnościowy, ale także „regularności zachowań, z towarzyszącymi im zazwyczaj określonego rodzaju reakcjami ze strony innych ludzi” (Kuniński 2012, s. 173). Taka perspektywa sprzyja łączeniu norm moralnych i obyczajowych – dość porównać definicję obyczaju Jana Szczepańskiego, według którego jest to „ustalony sposób postępowania, z którym grupa wiąże już pewne

⁴ Definicja z WSJP PAN szczególnie dobrze pokazuje złożoność znaczenia rzeczownika *deprawacja*, właściwą czasownikowej podstawie słowotwórczej *deprawować* (‘wpływając na kogoś, powodować, że ktoś przestaje przestrzegać norm moralnych i społecznych’). Mowa tu o działaniach dwóch osób, z których każda postępuje źle: ktoś₁ wpływa na kogoś₂ negatywnie, ponieważ ktoś₂ przestaje przez to przestrzegać norm moralnych i społecznych (a więc czyni zło).

oceny moralne i którego naruszenie wywołuje sankcje negatywne” (Szczepański 1972, s. 220). Trudności w samym zdefiniowaniu norm moralnych czy obyczajowych nie ułatwiają ich skatalogowania.

Po drugie, system aksjonormatywny, choć ma charakter wspólnotowy, nie jest jednolity i różni się w zależności od grupy społecznej. Zwracają na to uwagę socjologowie, twierdząc, że „istnieją (...) grupy z dobrze ugruntowaną moralnością, ale tej moralności nie można narzucić tym, którzy do tych grup nie należą. Faktycznie zaznaczająca się w interakcyjnym porządku moralność ma charakter zróżnicowany i pluralistyczny (...)” (Mariański 2006, s. 310). Różnice kulturowe, religijne lub doświadczenia dziejowe wpływają na kształtowanie norm wyznaczających ład moralny. Odnosząc to przekonanie do pojęcia ‘deprawacji’, można sądzić, że działania uznawane za deprawacje będą się różnić w zależności od grupy społecznej, w której są rozpatrywane.

Po trzecie w końcu, żaden system reguł (zwłaszcza obyczajowych) nie jest ustanowiony w sposób ostateczny – są one poddawane ciągłym transformacjom wynikającym m.in. z wywierania nacisku przez jedną społeczność na inne, dążenia do narzucenia innym własnych ocen i przekonań, co w efekcie prowadzi do przerwania transmisji określonych wartości i ustanowienia nowego porządku aksjologicznego (Przesławski 2020, s. 242–243).

Wskazane trzy czynniki – trudność w określeniu reguł moralnych czy obyczajowych, ich różnorodność wynikająca ze specyfiki społeczności, której dotyczą, a także towarzysząca owym normom zmienność – skłaniają mnie do przesłedzenia kontekstów, w których używane było słowo *deprawacja* w ostatnich stu latach. O ile bowiem sam rzeczownik definiowany jest od lat podobnie, o tyle zmienił się zakres jego stosowania, czego dowodzi prezentowana dalej analiza materiału.

Materiał badawczy

Prezentowane w dalszej części artykułu wyniki badań oparte są na materiale korpusowym wyekscerpowanym z czterech baz: Korpusu Tekstów Prasowych ChronoPress (<http://chronopress.clarin-pl.eu/>), Korpusu Dyskursu Parlamentarnego – dalej KDP (kdp.nlp.ipipan.waw.pl), Narodowego Korpusu Języka Polskiego – dalej NKJP (nkjp.pl) oraz korpusu monitorującego MoncoPL (<http://monco.frazeo.pl/>)⁵. Materiał obejmuje przedział od 1919 do 2021 r. (przy czym

⁵ W korpusach rejestrujących polszczyznę wcześniejszych okresów rzeczownik *deprawacja* pojawia się trzykrotnie – dwa razy w KorBa (teksty z 1715 i 1733 r.) i raz w *Korpusie tekstów polskich z lat 1830–1918* (w tekście z 1902 r.). Ze względu na znikomą reprezentację nie uwzględniłam wskazanych konkordancji w analizach. O przyjętych przeze mnie ramach czasowych zdecydowała więc dostępność materiału badawczego.

ze względu na brak poświadczeń pominięte zostało sześćdziesiąt lat przypadające na okres drugiej wojny światowej). Pozyskane dane językowe zostały podzielone przeze mnie na cztery podokresy: 1919–1939, 1945–1989, 1990–2010, 2011–2021. Granice dwóch pierwszych motywowane są historycznie, natomiast podział ostatniego trzydziestolecia wynika z wyraźnych różnic jakościowych uwidaczniających się w materiale, omówionych w dalszej części artykułu. Liczba zdań analizowanych w poszczególnych okresach znacząco się różni – materiał nie jest więc zrównoważony ilościowo, sądzę jednak, że warto włączyć do analiz koncordancje ze słabiej reprezentowanych okresów sprzed 1990 roku, aby zarysować tło dla współczesnych przykładów użycia badanego rzeczownika. Konsekwencją tych nierównomierności jest przyjęcie przeze mnie w analizach ilościowych przelicznika procentowego. Tabela nr I zestawia liczby zdań zawierających wyraz *deprawacja*, zaczerpniętych z poszczególnych korpusów⁶:

	1919–1939	1945–1989	1990–2010	2011–2021	suma
Chrono-Press	–	30	–	–	30
KDP	53	24	116	64	257
NKJP	1	1	564	–	566
MoncoPL	–	–	60	1707	1767
suma	54	55	740	1771	2620

Tabela I. Zestawienie liczby zdań z poszczególnych korpusów, z uwzględnieniem przedziałów czasowych⁷ (opracowanie własne).

Biorąc pod uwagę bezpośrednie źródła, z których zaczerpnięty został materiał, należy przede wszystkim wymienić teksty publicystyczne (wydawane zarówno w formie papierowej, jak i w sieci), komentarze internautów (zamieszczane na forach lub bezpośrednio pod artykułami) oraz przemówienia parlamentarne. Są to więc wypowiedzi zarówno dziennikarzy, polityków, działaczy, jak i zwykłych obywateli. Wszystkie wzięte pod uwagę zdania łączy jednak (mimo zróżnicowania stylowego) ich naturalny, mniej lub bardziej spontaniczny charakter.

⁶ Prezentowane dane liczbowe wskazują faktyczny zbiór przeanalizowanych zdań, a zatem tych, które pozostały po przeprowadzeniu selekcji materiału i eliminacji przykładów powtarzających się, pozbawionych kontekstu czy zawierających błędy (rzeczownik *deprawacja* bywa mylony z jego paronimem *deprywacja* – terminem z zakresu psychologii). Usunięte zostały także przykłady o charakterze metaforycznym.

⁷ Brak poświadczeń odnotowany dla korpusów ChronoPress, NKJP i MoncoPL w wybranych przedziałach czasowych wynika z tego, że nie rejestrują one danych z tych okresów (więcej o zasobach poszczególnych korpusów – zob. Pawłowski 2021, Przepiórkowski, Bańko, Górski, Lewandowska-Tomaszczyk, red. 2012, Pęzik 2020, Ogrodniczuk 2018).

Dla utrzymania tej spójności wykluczyłam wyekscerpowany z NKJP zbiór zdań zaczerpniętych z literatury pięknej oraz z publikacji o charakterze naukowym.

Wyniki analiz materiału badawczego

Rzeczownik *deprawacja* – choć niemal we wszystkich słownikach opisywany jako monosemiczny – może oznaczać zarówno określone działania, jak i sytuację będącą ich skutkiem (wskazuje się na to jedynie w definicji z ISJP). Ponieważ moim celem jest wskazanie pól tematycznych, z którymi skorelowane jest znaczenie badanego rzeczownika, nie oddzielałam w materiale badawczym zdań, w których wyraz *deprawacja* oznacza działania, od tych, w których wskazuje na ich skutek⁸.

Omawiane grupy tematyczne nie są oparte na żadnej z istniejących klasyfikacji semantycznej słownictwa – zostały wydzielone subiektywnie, różnią się stopniem szczegółowości i służą jedynie próbie usystematyzowania materiału badawczego. Bywa, że granice między nimi nie są ostre, co sygnalizuję w odpowiednich miejscach. Nie omawiam przy tym wszystkich kontekstów wyodrębnionych w kolejnych podokresach, a jedynie te, które w moim przekonaniu są istotne dla zilustrowania zakresu użycia rzeczownika *deprawacja*.

W interpretacji przykładów oraz próbie ich tematycznego wymodelowania kierowałam się różnymi kryteriami, uwzględniając przede wszystkim sens zdań, ale i łączliwość badanego rzeczownika. Składnia opisywanego wyrażenia była pomocna, jednak nie wszystkie analizowane wypowiedzenia da się opisać ze względu na poszczególne parametry: kto deprawuje kogo, czym i pod jakim względem. Z tego powodu, jak również dla zachowania spójności opisu, pomijam w dalszej części taki sposób klasyfikowania materiału badawczego.

Zdania z lat 1919–1939

Niewielki zbiór zdań z pierwszego wyróżnionego okresu ilustruje ówczesne problemy społeczne. Rzeczownik *deprawacja* używany jest przede wszystkim (46% przykładów) w odniesieniu do przestępczości, naruszania prawa lub reguł życia społecznego, przy czym ponad połowa tego zbioru dotyczy łapówkarstwa i spekulacji finansowych. Wskazane nielegalne działania podejmują w tym ujęciu

⁸ Kwestia ta wpisuje się w szerokie zagadnienie dotyczące semantyki derywatów dewerbalnych nazywających działania oraz ich wytwory (zob. np. Danielewiczowa 2017). Niewątpliwie rozważania dotyczące właściwości syntaktycznych analizowanego rzeczownika stanowiłyby istotne dopełnienie jego charakterystyki, nie sposób jednak pomieścić ich w tej pracy – problem ten mógłby stanowić przedmiot odrębnego opracowania.

głównie urzędnicy, politycy i kupcy. Należy mieć jednak na uwadze, że prymat tej tematyki w omawianym zbiorze może wynikać z jednorodnego charakteru zebranych tu tekstów – poza jednym są to zdania zaczerpnięte z przemówień parlamentarnych, towarzyszących np. dyskusjom nad regulacjami prawnymi.

Drugim pod względem liczebności przykładów (33%) jest zbiór zdań, w których rzeczownik *deprawacja* używany jest w swoim najbardziej podstawowym znaczeniu, tzn. łączy się go z naruszeniem zasad moralnych, rozumianych jako właściwy, akceptowany przez społeczeństwo sposób postępowania⁹. W zdaniach tych działania uznane za przejaw deprawacji najczęściej nie są precyzyjnie wskazane, badany rzeczownik użyty jest tu w dość ogólnym znaczeniu, np.

- (1) Nie ma miejsca w tych przeludnionych lokalach na odpoczynek, brak zaś powietrza i ciasnota powoduje przedwczesną starość, wzmózoną chorobowość, zwyrodnienie fizyczne i deprawację moralną¹⁰.
- (2) Wiemy, że była demoralizacja, że była deprawacja na wszelkie sposoby we wszystkich zaborach, wiemy, że ludność uległa jej w znacznym stopniu (...).

Trzecia możliwa do wyodrębnienia grupa (17% przykładów) zawiera zdania, w których mowa o deprawacji ideologicznej – narzucaniu innym poglądów (w omawianym przedziale czasowym głównie politycznych) uznanych przez nadawcę wypowiedzi za niewłaściwe, sprzeczne z obowiązującymi regułami życia społecznego, np.

- (3) Otóż na dzień 12 marca, na strajk polityczny, na demonstrację komuniści wciągnęli 6, 7, 8, 9 i 10 letnie dzieci, wtykając im do rąk czerwone sztandary. Ja uważam, że to jest deprawacja młodego pokolenia (...).
- (4) (...) sprawy te się rozlatywały na posiedzeniach sądowych i nie pozostawało z nich nic, oprócz niewątpliwej deprawacji oskarżonych, którzy jeżeli do więzienia wchodzili nie jako komuniści, lecz jako ludzie myślący bardziej radykalnie, niż to się defenzywie podoba, to z więzienia wychodzą bardzo bliscy komunizmu.

Granice pomiędzy wskazanymi trzema grupami zdań nie są ostre – naruszenie prawa jest wszak silnie związane z moralnym wykołajeniem sprawcy określonego wykroczenia, które z kolei może stanowić wynik jego indoktrynacji. Podział ten jest jednak o tyle ważny, że stanowi podstawę porównania kontekstów,

⁹ Zarówno w przykładach z tego przedziału czasowego, jak i z kolejnych, zdania odnoszące się do naruszenia reguł etycznych często zawierają wyrażenie *deprawacja moralna/moralna deprawacja*. Połączenia te odznaczają się wysoką frekwencją, jednak nie są normatywne (por. NSPP, s. 137).

¹⁰ Wykaz tekstów lub stron internetowych, z których zaczerpnięte zostały cytaty, podaję zgodnie z numeracją przykładów w spisie źródeł zamieszczonym na końcu artykułu (uwzględniam te metadane, które figurują w korpusie). Nie ingeruję w poprawność przytaczanych zdań, zachowując ich oryginalną postać.

w jakich używany był i jest badany rzeczownik w kolejnych okresach, bogatszych w stosunku do omawianego o inne tematy.

Zdania z lat 1945–1989

Materiał z drugiego przedziału czasowego pod pewnym względem nie jest jednolity – w zdaniach datowanych do ok. 1960 r. bardzo mocno pobrzmiewają echa drugiej wojny światowej, a deprawacja łączona jest z niehumanitarnymi działaniami wroga, np.

- (5) Najeźdźcy używali wszelkich możliwych metod i sposobów, aby deprawację człowieka doprowadzić do najwyższej formy. Warunki, jakie zapanowały na okupowanych przez nich terenach, zmuszały przeważnie wszystkich do szukania sposobów przeżycia i zapewnienia sobie egzystencji. Łapówkarstwo, kradzieże oszustwa, korupcja i niesumienny handel były zjawiskiem powszechnym.
- (6) Głód, terror, deprawacja i beznadziejność bytowania w obozach uchodźców oto środki, którymi „zmiękcza” się kręgosłup moralny znajdujących się tam ludzi.

W przeciwieństwie do wcześniej omawianego okresu deprawacja rzadziej wiązana jest z naruszeniem prawa, w tym ze spekulacjami – to ok. 29% przykładów. Na pierwszą pozycję zdecydowanie wysuwają się zdania, w których mowa o łamaniu norm etycznych (51%), co nie dziwi w połączeniu z wciąż świeżą pamięcią doświadczeń wojennych. Innymi precyzyjnie wskazanymi problemami moralnymi, z którymi łączy się deprawację, są m.in. próżniaczy tryb życia (rozumiany jako niepodejmowanie pracy zawodowej) czy zubożenie i wykolejenie etyczne młodych ludzi.

Wśród przykładów z tego okresu pojawiają się też wzmianki o deprawacji seksualnej (nieodnotowane w pierwszym przedziale czasowym). Są one jednak nieznaczne, na poziomie porównywalnym z deprawacją ideologiczną (ok. 7%). Jest to jednak zwiastun problematyki, która wraz z upływem lat będzie stawać się coraz istotniejszym kontekstem użycia rzeczownika *deprawacja*.

Zdania z lat 1990–2010

Zdania z badanym rzeczownikiem, odnotowane po 1989 roku, ilustrują zarówno stare, jak i nowe problemy. Do tej drugiej grupy zaliczyć należy zbiór wypowiedzi, w których deprawację łączy się z prostytutką, pornografią, seksem czy publicznym eksponowaniem nagości. Zdania te stanowią 14% materiału i, biorąc pod uwagę wszystkie cztery wyróżnione okresy, jest to najwyższy odsetek dotyczący wskazanej tematyki. Problematyka ta jest najczęściej wiązana z liberalizacją

telewizji oraz łatwym dostępem do czasopism pornograficznych, a negatywne skutki tak rozumianej deprawacji odnoszone są głównie do dzieci i młodzieży¹¹, np.

- (7) Ogromnym zagrożeniem życia narodu i Ojczyzny jest deprawacja seksualna. Zbiera ona dzisiaj potworne żniwo. Wiemy, że za tym stoi światowy, potężny przemysł pornograficzny.
- (8) Kiedy możemy się spodziewać takich regulacji prawnych, które powstrzymają zalew pornografii w Internecie, medium szczególnie chętnie użytkowanym przez dzieci i młodzież? Brak regulacji prawnych i absolutna bezkarność osób rozpowszechniających tego rodzaju treści skutkuje deprawacją i demoralizacją społeczeństwa, a szczególnie dzieci i młodzieży.

Innym tematem łączonym z deprawacją, niepoświadczonym we wcześniejszych okresach, jest homoseksualizm (5% przykładów) – opisywany jako odchylenie od normy zagrażające moralności społeczeństwa. Bezpośrednim źródłem tych zdań są w większości fora internetowe, stanowiące zbiór wypowiedzi nierzadko wulgarnych czy bazujących na stereotypie. Kilka poświadczeń z KDP dotyczy problemu legalizacji związków partnerskich, a użycie w nich rzeczownika *deprawacja* świadczy o negatywnym stosunku wypowiadających się osób do tej kwestii. Do nowych kontekstów należy zaliczyć także marginalnie poświadczony w materiale z tego okresu dwa inne źródła deprawacji – używki (przede wszystkim alkohol, rzadziej narkotyki) oraz edukację seksualną prowadzoną w szkołach.

W omawianym przedziale czasowym prym wiodą jednak przykłady odnoszące się do naruszenia zasad moralnych (27%). Nie zawsze możliwe jest precyzyjne zinterpretowanie, jaką normę etyczną ma na myśli nadawca wypowiedzi, jednak wśród możliwych czynników sprawczych tak rozumianej deprawacji wskazuje się np. Unię Europejską (to, co nowe, stanowi potencjalne zagrożenie):

- (9) Z wypowiedzi pana posła i podawanych przykładów zrozumiałem, że Unia Europejska jest siedliskiem zła, deprawacji, gdzie tworzy się prawo nie służące człowiekowi.

¹¹ W literaturze naukowej publikowanej po 1989 roku nierzadko podkreśla się powagę zagrożenia, jakie stanowi rozpowszechnienie pornografii za pośrednictwem mediów – por. np. „Naiwnością byłoby mniemanie, że totalny proces deprawacji dzieci i młodzieży toczy się ukradkiem, na marginesach życia zbiorowego. Wręcz przeciwnie, włączone są do niego przede wszystkim i w ogromnej większości środki masowego przekazu. To one są nośnikami bezwstydu, pornografii, przemocy i okrucieństwa, haniebnych wzorów obyczajowych i destrukcyjnych postaw – umiejętnie, niemal niedostrzegalnie wsączanych poprzez audiowizualne reklamy. W służbę deprawacyjnym poczynaniom wprzęgnięte dziś zostały także gry komputerowe oraz informacje dostarczane przez internet.” (Kłys 1998, s. 164)

- (10) Słyszymy też, że Unia nas zdeprawuje, i nie tylko, że nas zdeprawuje, ale wręcz przymusza nas do deprawacji.

Zagrożenia dla moralności upatruje się również w treściach dostarczanych za pośrednictwem mediów, głównie telewizji¹² (mowa tu tym razem o innych materiałach niż pornograficzne), np.

- (11) Jako posłowie członkowie Komisji Kultury i Środków Przekazu dostaliśmy np. opracowanie na temat przemocy i deprawacji w mediach, z którego m.in. wynika, że w prywatnych mediach telewizyjnych na 161 godzin nadawania w tygodniu mamy 1401 scen przemocy, czyli na godzinę wypada prawie 9 scen przemocy.
- (12) Padły uwagi, że filmy, które pokazywane są w telewizji, to instruktaż dla przestępców, szkoła złego smaku i w ogóle zachowań przestępczych, deprawacji, et cetera, et cetera.

Postępowanie wbrew zasadom moralnym może również wynikać z sytuacji ekonomicznej – rzeczownik *deprawacja* używany jest także na oznaczenie skutków bezrobocia¹³, np.

- (13) Przygotowując do wykonywania prostych czynności manualnych w wąskich specjalnościach produkcyjnych tradycyjnego przemysłu, czynią swych absolwentów niezdolnymi do adaptacji na zmieniającym się rynku pracy i skazują przynajmniej 1/3 z nich na chroniczne bezrobocie, a w rezultacie na związaną z tym deprawację.
- (14) Ta liczba musi również budzić niepokój – 32 proc. wszystkich bezrobotnych, tj. 4022, stanowią ludzie młodzi w wieku do 24 lat. Brak pracy dla nich to deprawacja, demoralizacja, kiedy ci ludzie nauczą się pracować.

Warto zauważyć, że wypowiedzi, w których deprawację łączy się z naruszeniem zasad etycznych, ilustrują ówczesne problemy i bolączki społeczeństwa – niepokój związany z przystąpieniem do Unii Europejskiej, zalew medialnych treści czy brak zatrudnienia. Oczywiście, nie wyklucza to jednak również i takich użyć badanego rzeczownika, które dotyczą ogólnych kwestii aksjologicznych, zwłaszcza w rozważaniach dotyczących Kościoła i wiary, np.

- (15) Obserwujemy dziś w Polsce próby ośmieszania religii, podważenia autorytetu Kościoła. Niebezpieczne są próby deprawacji młodego pokolenia przez

¹² Po 2000 r. stacje telewizyjne rozpoczęły walkę o pozyskanie abonentów. W ramówkach pojawiły się nowe formaty typu: reality-show, talent show, game show, a z czasem także programy sensacyjno-kryminalne. Nastąpił także rozwój kanałów tematycznych (Filas 2010, s. 41, 47). Podejmowane próby przyciągnięcia widowni poskutkowały emitowaniem treści kontrowersyjnych, a przez to uznawanych za potencjalnie deprawujące, zwłaszcza młodego widza.

¹³ W połowie lat 90. bezrobocie w Polsce sięgało 16%, a na początku XXI wieku – 20% i stanowiło poważny problem społeczny.

promowanie stylu życia pozbawionego poczucia odpowiedzialności za godność i kształt życia własnego i innych osób.

Poza konsekwentnym łąčeniem *deprawacji* z naruszaniem norm moralnych, mianem tym w dalszym ciągu określa się także różnego rodzaju przestępstwa, choć odsetek tych przykładów – 20% – jest mniejszy niż we wcześniejszych okresach. W zbiorze tym oprócz zdań odnoszących się do stosowania przemocy, pozbawiania życia, spekulacji finansowych, kradzieży itp. znajdują się też inne przykłady ilustrujące przejawy naruszania prawa. Nie są to zjawiska nowe, jednak znamienne jest to, że zaczyna się o nich mówić publicznie i oceniać je jako działania przestępcze. Należą do nich np. pedofilia, wykorzystywanie seksualne, aborcja czy stosowanie dopingu w sporcie.

Trzecia grupa kontekstów z rzeczownikiem *deprawacja*, konsekwentnie wyróżniana także we wcześniejszych okresach, dotyczy narzucania komuś przekonań politycznych lub religijnych (przykłady te stanowią 7% zebranego w tej grupie materiału). Wiele z nich to relacjonowanie historii – dotyczą minionych wydarzeń, sprzed 1989 r.

Zdania z lat 2011–2021

Baza wypowiedzi z rzeczownikiem *deprawacja*, pochodzących z ostatnich jedenastu lat, jest najobszerniejsza i doskonale pokazuje nagły zwrot w sposobie jego użycia.

Dominującą grupę przykładów (26%) stanowią zdania, w których *deprawacją* określa się planowaną lub już wprowadzoną do programu nauczania edukację seksualną (w poprzednim okresie przykłady te stanowiły jedynie 3% materiału). Temat ten kilkakrotnie w minionej dekadzie wywoływał poruszenie wśród społeczeństwa, powodował zagorzałe dyskusje oraz masowe protesty oponentów. Szczególnie mocno zarysowują się dwa przedziały na osi czasu – lata 2013–2014 i 2019 rok¹⁴ – co znajduje potwierdzenie w zgromadzonym materiale. Wysoki od-

¹⁴ W 2013 r. istotne są dwa momenty. 22.04. odbyła się konferencja, zorganizowana przez Ministerstwo Edukacji Narodowej i Ministerstwo Zdrowia, na której przedstawiono dokument *Standardy edukacji seksualnej w Europie. Podstawowe zalecenia dla decydentów oraz specjalistów zajmujących się edukacją i zdrowiem*. Z kolei 27.11. funkcję ministra edukacji objęła Joanna Kluzik-Rostkowska i już w grudniu w mediach pojawiły się informacje o proponowanych przez nową minister ścieżkach realizacji przedmiotu dotyczącego edukacji seksualnej (dyskusje przeniosły się na 2014 r.). 2019 r. natomiast to czas, w którym dochodzi do trzech istotnych wydarzeń: 18.02. prezydent Warszawy Rafał Trzaskowski podpisał *Deklarację LGBT+*, zakładającą m.in. wprowadzenie do szkół edukacji seksualnej zgodnej ze standardami WHO, 9.06. odbył się marsz pod hasłem „Seksedukacja to deprawacja”, a na początku października trafił do Sejmu projekt *Stop pedofilii*, w którym m.in. proponowano zdelegalizowanie edukacji seksualnej.

setek zdań z rzeczownikiem *deprawacja* pokazuje negatywną ocenę wskazanego zagadnienia oraz emocjonalny stosunek do niej. Oto przykłady:

- (16) Pod pozorem równości, tolerancji i antydyskryminacji tak naprawdę narzuca się dzieciom i młodzieży deprawację, seksualizację, a także podważanie uznawanych przez nas wartości dotyczących małżeństwa rodziny i seksualności człowieka – pisze duchowny.
- (17) Prawica podejmuje inicjatywy prawne, aby zakazać edukacji seksualnej czy karać za deprawację, dzieci, która może się w jej ramach odbywać.
- (18) Dziś przed nami zero-jedynkowy wybór: prawdziwa edukacja czy deprawacja, prawo rodziców do wychowania dzieci czy oddanie dzieci w ręce seksedukatorów?

Warto odnotować, że nie jest to temat nowy – jak wskazują badacze tego zagadnienia, historia edukacji seksualnej ma w Polsce 60-letnią tradycję (zob. Dec-Pietrowska i Walenzik-Ostrowska 2020, s. 237) i zapewne kwestia ta zawsze polaryzowała społeczeństwo. W ostatnich latach ów konflikt światopoglądowy uwidacznia się jednak szczególnie wyraziście – prawdopodobnie dzięki szybkiej i swobodnej wymianie opinii oraz sprawnemu przepływowi informacji, jaki dają Internet i media społecznościowe, pozwalające również w krótkim czasie zachęcić wiele osób do udziału w marszach przeciwników lub zwolenników przedmiotu sporu.

Popularność określenia *deprawacja* może też w tym kontekście wynikać z jego właściwości brzmieniowych – hasło „Seksu edukacja to deprawacja” jest rytmiczne i łatwo przyswajalne. Po raz pierwszy w Internecie odnotowane zostało w 2012 r., rozpowszechnione – w 2015 r. na transparentach podczas Marszu dla Życia i Rodziny, a w 2019 r. stało się głównym hasłem jednej z kolejnych manifestacji.

Z problematyką edukacji seksualnej nierzadko łączone są również inne kwestie, uznawane przez ich oponentów za deprawację – mowa o wypowiedziach dotyczących gender oraz osób LGBTQ+. W omawianym przedziale czasowym to 15% zebranego materiału badawczego, z czego niemal 70% to zdania, w których podkreśla się, że potencjalnymi ofiarami tak rozumianej deprawacji są dzieci i młodzież¹⁵. Takie zestawienie powoduje emocjonalizację odbioru przekazywanych treści i wzmacnia negatywny wydźwięk opinii na poruszany temat, np.

¹⁵ W wielu zebranych tu przykładach rzeczownik *deprawacja* odnosi się do narzucania komuś poglądów niezgodnych z przekonaniami nadawcy, co można uznać za deprawację ideologiczną. Aby jednak zachować spójność z przykładami składającymi się na materiał wcześniej omówionych okresów, w dalszym ciągu do grupy wypowiedzi oznaczających deprawację ideologiczną zaliczam wyłącznie narzucanie komuś przekonań politycznych lub religijnych. Zbiór ten stanowi w ostatnim badanym dziesięcioleciu tylko 4% przykładów i nie wyróżnia się w szczególności sposób, dlatego nie charakteryzuję go szczegółowo w dalszej części artykułu.

- (19) Podstawowym i wielkim zagrożeniem jest pomieszanie ról, deprawacja dzieci w ramach tej strasznej ideologii gender, to jakieś związki nierodzinne partnerskie dziwne, to przewrócenie modelu rodziny.

Poza wskazanymi dwoma obszarami tematycznymi, w dalszym ciągu rzeczownik *deprawacja* używany jest w zdaniach odnoszących się do seksu, dewiacji, pornografii czy prostytucji (8% materiału). Te trzy podgrupy, dotyczące różne wyprofilowanych odniesień do seksualności, stanowią więc niemal połowę (49%) wypowiedzi z omawianego przedziału czasowego. Można zatem sądzić, że jest to najistotniejszy współcześnie temat rodzący dyskusje dotyczące łamania reguł moralnych. Oczywiście, nie oznacza to braku innych wykroczeń przeciwko zasadom etycznym, być może jednak kwestia przestępczości (9%) czy skutkujące zepsuciem moralnym stosowanie używek i środków odurzających (poniżej 1%) nie są na tyle kontrowersyjne lub społecznie emocjonujące, aby uwydatniać ich negatywny wymiar określeniem *deprawacja*.

W wypowiedziach dotyczących moralności, które formułowane są ogólnie, bez uszczegółowienia problemu (22%), uwagę zwraca fakt, że około 1/3 z nich to sądy odnoszące się do Kościoła lub wygłaszane przez osoby duchowne. Również we wcześniej omówionych zakresach tematycznych można odnotować wysoką frekwencję tej grupy nadawców (wyraźnie większą niż we wcześniejszych okresach), co może wskazywać na próbę zdecydowanego podkreślenia negatywnego stanowiska duchowieństwa w odniesieniu do określonych kwestii, a także aktywny udział tej grupy społeczeństwa w debacie publicznej. Z drugiej strony, większy jest także odsetek takich przykładów, w których to kler poddawany jest krytycznej ocenie, a jego działania niezgodne z etyką określane są jako *deprawacja*, np.

- (20) (...) praktycznie cała dorosła część polskiego społeczeństwa widziała, a skoro widziała, to teraz wie, co dzieje się w polskim Kościele, jak wielka jest deprawacja i zło wśród przedstawicieli polskiego kleru.

Grupą społeczną poddawaną negatywnej ocenie moralnej są także osoby sprawujące władzę. W wypowiedziach tego typu sugeruje się, że sprawowanie jakichkolwiek rządów (choć szczególnie na wysokim szczeblu państwowym) czyni jednostkę bardziej podatną na sprzeniewierzenie się zasadom etycznym, a w konsekwencji – na postępowanie niemoralne lub niezgodne z prawem. Zdania te stanowią 5% zebranego materiału i chociaż nie jest to wysoki odsetek, zbiór ten wart jest odnotowania, gdyż stanowi kolejną nowość w porównaniu do wcześniejszych przedziałów czasowych. Oto przykłady:

- (21) Coraz częściej, kiedy obserwuję zachowania rozsądnych i mądrych ludzi, jak nagle głupieją i wygadują bzdury, bo tego ich zdaniem wymaga racja jakiejś partii, dochodzę do wniosku, że polityka deprawuje. Tych, którzy umieją się tej deprawacji oprzeć, można by wyliczyć na palcach rąk (...).

- (22) (...) istnieje zależność między deprawacją a miejscem w strukturach służbowej hierarchii. Im wyższe miejsce w tych strukturach, tym większy stopień deprawacji. I odwrotnie, na najniższych szczeblach polskiego wymiaru sprawiedliwości do rzadkości należą wyroki, które byłyby w krzyżującej sprzeczności z poczuciem sprawiedliwości.

Krytyka skierowana do kleru czy osób sprawujących władzę nie jest zjawiskiem nowym. Pozostaje jedynie domniemywać, czy manifestowanie jej użyciem rzeczownika *deprawacja* świadczy o zaostrzeniu negatywnej opinii społeczeństwa, czy też o swoistej modzie leksykalnej na takie ujmowanie określonej tematyki.

Użycie rzeczownika *deprawacja* w latach 1919–2021 – próba podsumowania

Zestawienie zaprezentowanych danych należy poprzedzić ogólną uwagą dotyczącą rzeczownika *deprawacja*. Jak zaznaczyłam wcześniej i jak wynika z przeglądu materiału, wyraz ten jest używany zarówno jako nazwa działania, którego skutkiem jest naruszanie norm moralnych (por. przykład 21.), jak i określenie samego efektu, czyli obniżenie czyichś standardów etycznych poniżej poziomu akceptowalnego społecznie (por. przykład 22.). Rozdzielenie tych dwóch grup jest jednak trudne (kontekst nie zawsze pozwala na jednoznaczne rozstrzygnięcie), dlatego nie podejmuję się określenia tego, czy wraz z upływem czasu nastąpiła w ostatnim stuleciu zmiana w częstotliwości używania badanego rzeczownika w jednym lub w drugim ujęciu. Nie uznaję też tej kwestii za istotną, biorąc pod uwagę przyjętą tu perspektywę.

Choć materiał badawczy z poszczególnych okresów nie był ilościowo zrównoważony, sądzę, że warto pokusić się o (ostrożne z tego powodu) wskazanie pewnych zmian dotyczących zasięgu rzeczownika *deprawacja* na przestrzeni ostatnich stu lat. Najbardziej znacząca jest dynamika wzrostu odsetka przykładów odnoszących się do szeroko pojętej seksualności (nagość, seks, pornografia, prostytutka, dewiacje, kwestie dotyczące osób LGBTQ+, edukacja seksualna) – w kolejnych okresach jest to: 0%, 7%, 22%, 49%. To wyraźna tendencja, która wskazuje nie tylko na to, że owa tematyka jest dyskutowana publicznie, ale i na to, że polaryzuje społeczeństwo – jest źródłem niepokoju moralnych i agresji werbalnej.

Druga wyraźna tendencja ma kierunek spadkowy. Odsetek zdań, w których rzeczownik *deprawacja* łączony jest z przestępczością (pod którą kryją się: zabójstwa, przemoc, pedofilia, łapówkarstwo, spekulacje i inne formy naruszania prawa), rysuje się w kolejnych okresach następująco: 46%, 28%,

20%, 9%. Nie odzwierciedla to oczywiście statystyk dotyczących przestępczości w Polsce. Sądzę, że stopniowe obniżanie się tego wskaźnika wynika z dwóch powodów – z publicznego podejmowania innych, nowych zagadnień, dotyczących potencjalnych zagrożeń dla moralności (a w konsekwencji rozmnożenia tematów łączonych z deprawacją), a także z kojarzenia pojęcia deprawacji z tym, co aktualnie szczególnie bulwersuje społeczeństwo.

Niewielką tendencję spadkową widać również w zakresie deprawacji ideologicznej (przy uwzględnieniu jej politycznego i religijnego wymiaru): 17%, 7%, 7%, 4%. To zestawienie jest być może odbiciem sytuacji politycznej i przemian ustrojowych. Stosunkowo niski wskaźnik właściwy ostatniemu dziesięcioleciu dowodziłby wolności przekonań i marginalnych prób ich odgórnego narzucania.

Największe zróżnicowanie wyników widoczne jest w odniesieniu do zjawiska określanego przez użytkowników polszczyzny jako *deprawacja moralna*. Przedstawione wcześniej dane to: 33%, 51%, 27%, 22%. Sądzę, że wskaźniki te w pierwszej kolejności zależą od liczby innych tematów wyodrębnionych w poszczególnych podokresach, w dalszej zaś – od konkretnych bodźców prowokujących do komentowania określonych zdarzeń czy zjawisk społecznych za pomocą rzeczownika *deprawacja*.

Niewątpliwie pełniejszy obraz opisywanego zagadnienia dałaby analiza użycia czasowników *deprawować* i *zdeprawować* w zdaniach z tego samego przedziału czasowego. Pozwoliłaby ona potwierdzić lub podważyć wnioski wysnute z opisanego tu materiału. Ciekawe byłoby także zestawienie wyników badań nad synonimicznymi rzeczownikami *deprawacja* i *demoralizacja*. Oba postulaty wykraczają jednak poza ramy tego artykułu i stanowią dalsze wyzwanie badawcze.

Bibliografia

- Danielewiczowa, M. (2017). Polskie nazwy czynności i wytworów czynności w świetle walencji motywujących je czasowników, *Prace Filologiczne*, LXX, 143–157.
- Dec-Pietrowska, J., Walendzik-Ostrowska, A. (2020). Wokół problematyki edukacji seksualnej w Polsce, *Wychowanie w Rodzinie*, XXIII (2), 229–242. DOI:10.34616/wwr.2020.2.229.242
- Filas, R. (2010). Dwadzieścia lat przemian polskich mediów (1989–2009). W ujęciu periodycznym, *Zeszyty Prasoznawcze*, LIII, nr 3–4 (203–204), 27–54.
- Kłys, J. (1998). Pornografia i jej skutki w życiu dzieci i młodzieży, *Studia nad Rodziną*, 2/1 (2), 163–167.
- Kuniński, M. (2012). Wyjaśnianie powstawania norm, *Zarządzanie Publiczne*, 1(19), 173–184.

- Machura, P. (2011). Normy moralne, ideały i supererogacja, *Folia Philosophica*, 29, 277–305.
- Mariański, J. (2006). *Socjologia moralności*. Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Ogrodniczuk, M. (2018). Polish Parliamentary Corpus. In: D. Fišer, M. Eskevich, F. de Jong (Eds.), *Proceedings of the LREC 2018 Workshop ParlaCLARIN: Creating and Using Parliamentary Corpora* (15–19). Paryż. Pozyskano z http://lrec-conf.org/workshops/lrec2018/W2/pdf/book_of_proceedings.pdf [data dostępu: 10.06.2023].
- Pawłowski, A. (2021). *ChronoPress – Korpus Tekstów Prasowych*. Pozyskano z <https://www.repozytorium.uni.wroc.pl/dlibra/publication/139101/> [data dostępu: 10.06.2023]. 10.34616/139101
- Pęzik, P. (2020). Budowa i zastosowania korpusu monitorującego MoncoPL, *Forum Lingwistyczne*, 7, 133–150.
- Przepiórkowski, A., Bańko, M., Górski, R.L., Lewandowska-Tomaszczyk, B. (red.). (2012). *Narodowy Korpus Języka Polskiego*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Przesławski, T. (2020). Normy społeczne a współczesny świat wartości. W: T. Przesławski (red.), *W poszukiwaniu dobra w perspektywie jednostkowej i społecznej. Księga jubileuszowa z okazji 80-lecia urodzin dr hab. Krystyny Ostrowskiej* (231–250). Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości, Wyższa Szkoła Kryminologii i Penitencjarystyki w Warszawie.
- Szczepański, J. (1972). *Elementarne pojęcia socjologii*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

Słowniki

- e-SXVII – *Elektroniczny słownik języka polskiego XVII i XVIII wieku*. Pozyskano z <https://sxvii.pl/> [data dostępu: 16.02.2022].
- ISJP – *Inny słownik języka polskiego*, red. M. Bańko, t. 1, Warszawa 2000.
- NSPP – *Nowy słownik poprawnej polszczyzny*, red. A. Markowski, Warszawa 2003.
- SGJP – *Słownik gramatyczny języka polskiego*, M. Woliński, Z. Saloni, R. Wołosz, W. Gruszczyński, D. Skowrońska, Z. Bronk, wyd. IV, Warszawa 2020. Pozyskano z sgjp.pl [data dostępu: 16.02.2022].
- SIJP – *Słownik ilustrowany języka polskiego*, M. Arct, Warszawa 1916. Pozyskano z: <http://mbc.cyfrowemazowsze.pl/dlibra> [data dostępu: 16.02.2022].
- SJPD – *Słownik języka polskiego*, red. W. Doroszewski, t. 1-11, Warszawa 1958–1969. Pozyskano z <http://doroszewski.pwn.pl> [data dostępu: 16.02.2022].
- Słownik łacińsko-polski*, red. J. Korpanty, t. 1, Warszawa: Wydawnictwo Szkolne PWN 2011.
- SW – *Słownik języka polskiego (tzw. Słownik warszawski)*, red. J. Karłowicz, A. Kryński, W. Niedźwiedzki, t. 1, Warszawa 1900-1927. Pozyskano z <https://crispa.uw.edu.pl/> [data dostępu: 16.02.2022].

SWil – *Słownik języka polskiego* (tzw. *Słownik wileński*), red. A. Zdanowicz i in., Wilno 1861. Pozyskano z <https://eswil.ijp.pan.pl/> [data dostępu: 16.02.2022].

USJP – *Uniwersalny słownik języka polskiego*, red. S. Dubisz, t. 1, Warszawa 2003.

WSJP – *Wielki słownik języka polskiego PAN*, red. P. Żmigrodzki, Kraków 2007. Pozyskano z <http://wsjp.pl> [data dostępu: 16.02.2022].

Korpusy

ChronoPress – Korpus Tekstów Prasowych. Pozyskano z <http://chronopress.clarin-pl.eu/> [data dostępu: 22.11.2021].

KDP – Korpus Dyskursu Parlamentarnego. Pozyskano z kdp.nlp.ipipan.waw.pl [data dostępu: 6.12.2021].

KorBa – Elektroniczny korpus tekstów polskich z XVII i XVIII w. (do 1772 r.). Pozyskano z https://korba.edu.pl/query_corpus/ [data dostępu: 20.12.2021].

Korpus tekstów polskich z lat 1830-1918. Pozyskano z <http://korpus19.nlp.ipipan.waw.pl/> [data dostępu: 20.12.2021].

MoncoPL – Korpus monitorujący MoncoPL. Pozyskano z <http://monco.frazeo.pl/> [data dostępu: 29.11.2021].

NKJP – Narodowy Korpus Języka Polskiego. Pozyskano z nkjp.pl [data dostępu: 20.12.2021].

Źródła przykładów

- 1) KDP: 47 posiedzenie Senatu II RP, 14.03.1938.
- 2) KDP: 103 posiedzenie Sejmu Ustawodawczego, 25.11.1919.
- 3) KDP: 16 posiedzenie Sejmu Ustawodawczego, 20.03.1919.
- 4) KDP: 202 posiedzenie Sejmu II RP, 6.05.1925.
- 5) ChronoPress: A. Karczewski, *Wyplenić chwasty*, „Robotnik”, 8.09.1945.
- 6) ChronoPress: E.P., *Po wyroku*, „Trybuna Robotnicza”, 15.07.1955.
- 7) NKJP: M. Stanek, *Jesteśmy w szkole Jezusa Chrystusa*, „Gazeta Kociewska”, 29.01.2008.
- 8) KDP: Sprawozdanie stenograficzne z obrad Sejmu RP, 2.07.2004.
- 9) KDP: Komisja Rodziny /nr 60/, 16.06.1999.
- 10) KDP: Sprawozdanie stenograficzne z obrad Sejmu RP, 2.04.2004.
- 11) KDP: Sprawozdanie stenograficzne z obrad Sejmu RP, 20.07.2001.
- 12) KDP: Sprawozdanie stenograficzne z obrad Senatu RP, 50.6.2002.
- 13) NKJP: J.A. Majcherek, *Edukacja fragmentaryczna*, „Tygodnik Powszechny” nr 47, 1994.
- 14) NKJP: *Rośnie stopa bezrobocia*, „Gazeta Krakowska”, 12.02.2002.
- 15) NKJP: *Papież przestrzega przed złymi zjawiskami w Polsce*, „Gazeta Wyborcza”, 24.05.1996.

- 16) MoncoPL: <https://swidnica24.pl/2019/09/biskup-swidnicki-ponownie-o-edukacji-seksualnej-narzuca-sie-dzieciom-i-mlodziezy-deprawacje/>, 5.09.2019.
- 17) MoncoPL: <http://gosc.pl/doc/2249168.Prawo-rodzicow>, 19.11.2014.
- 18) KDP: Sprawozdanie stenograficzne z obrad Sejmu RP z 12 września 2014 r.
- 19) MoncoPL: <http://www.radiomaryja.pl/informacje/rodzina-najwiekszym-pragnieniem-zycia/>, 28.12.2014.
- 20) MoncoPL: https://studioopinii.pl/archiwa/198414?utm_source=rss&utm_medium=rss&utm_campaign=zbig-niew-szczypinski-zdemoralizowany-kosciol-w-budujacej-sie-satrapii, 16.05.2020.
- 21) MoncoPL: https://www.rmfm24.pl/kultura/news-artysci-tez-znalezi-sie-na-listach-wyborczych,nId,362524#crp_state=1, 30.09.2011.
- 22) MoncoPL: <https://wpolityce.pl/polityka/489856-stronnictwo-sedziow-czy-sa-jakies-granice-zdeprawowania>, 5.03.2020.

STRESZCZENIE

Cel artykułu stanowi próba wskazania tematów, w odniesieniu do których używany jest rzeczownik *deprawacja*. Badaniom poddano materiał wyekscerpowany z czterech korpusów języka polskiego z okresu 1919–2021, podzielonych dodatkowo na cztery krótsze przedziały czasowe. Analiza danych pokazuje, jakie działania są szeroko dyskutowane i oceniane negatywnie ze względu na ich możliwy skutek – naruszenie akceptowanych społecznie norm moralnych. Badania prowadzą do wniosków na temat zmian zasięgu rzeczownika *deprawacja* w ostatnich stu latach – widoczny jest wyraźny wzrost tematyki związanej z seksualnością, spadek odsetka kontekstów dotyczących przestępczości czy deprawacji ideologicznej oraz porównywalny poziom wypowiedzi związanych z ogólnymi problemami etycznymi.

SŁOWA KLUCZOWE: *deprawacja*, semantyka, aksjolingwistyka, badania korpusowe

KAROLINA LISZYK
Instytut Językoznawstwa
Uniwersytet Śląski w Katowicach
ul. Uniwersytecka 4
40-007 Katowice